

ФОРМУВАННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСАМИ СТРАХОВИХ КОМПАНІЙ

FORMATION OF FINANCIAL MANAGEMENT SYSTEM OF INSURANCE COMPANIES

Статтю присвячено дослідженню теоретичних основ управління фінансами та розробленню системи управління фінансами страхових компаній. Як систему у статті визначено взаємодію цільової, суб'єктно-об'єктної, забезпечувальної та процедурної підсистем, спрямовану на прийняття управлінських рішень у фінансовій сфері страхових компаній. Проаналізовано складники підсистем управління та встановлено спеціальні принципи управління фінансами, що співвідносяться зі страховою галуззю. Кожний складник містить низку характеристик та несе у своїй структурі характерний зміст управління, який і дав змогу сформувати систему управління фінансами. Обґрунтовано, що підсистеми мають рівноцінне значення, тому зв'язки в системі гармонізовані.

Ключові слова: управління фінансами, страхові компанії, система управління фінансами, принципи, підсистеми, складники.

Стаття посвящена исследованию теоретических основ управления финансами и разработке системы управления финансами страховых компаний. Как систему в статье определено взаимодействие целевой, субъектно-объектной, обеспечивающей и процедурной подсистем, направленное на принятие управленческих решений в финансовой сфере страховых компаний. Проанализированы составляющие подсистем управления и установлены специальные принципы управления финансами,

которые соотносятся со страховой отраслью. Каждая составляющая содержит ряд характеристик и несет в своей структуре характерный смысл управления, который и позволил сформировать систему управления финансами. Обосновано, что подсистемы имеют равноценное значение, поэтому связи в системе гармонизированы.

Ключевые слова: управление финансами, страховые компании, система управления финансами, принципы, подсистемы, составляющие.

The article is devoted to the studying of the theoretical foundations of financial management and the development of a financial management system for insurance companies. The article defines as a system the interaction of the target, subject-object, providing and procedural subsystems aimed at making managerial decisions in the financial sphere of insurance companies. The author analyzed the components of management subsystems and established special principles of financial management, which correspond with the insurance industry. Each component contains a number of characteristics and bears in its structure a characteristic sense of management that has made it possible to form a financial management system. It is substantiated that the subsystems are of equal value, therefore the links in the system are harmonized.

Key words: financial management, insurance companies, financial management system, principles, subsystems, components.

УДК 368.01:336.76

Доманчук А.І.

аспірант

Житомирський державний

технологічний університет,

викладач

Житомирський

торгово-економічний коледж

Постановка проблеми. Управління фінансами страхової компанії передбачає ефективне формування і використання ресурсів у страховій, інвестиційній та фінансовій діяльності. При цьому актуальними є питання управління фінансами під час досягнення стратегічних цілей страхової компанії: розширення страхового поля, забезпечення збалансованості страхового портфеля, підвищення якості страхових продуктів та ін. Реалізація встановлених цілей неможлива без налагодженої системи управління фінансами страхової компанії. Таким чином, формування системи управління фінансами страхових компаній дасть змогу приймати ефективні стратегічні фінансові рішення з позиції комплексного взаємовпливу зовнішнього ринкового і внутрішньоорганізаційного середовища компанії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питань, пов'язаних із теоретичною сутністю управління фінансами страхових компаній, знайшли відображення у працях В.Д. Бігдаша, Н.М. Внукової, Є.Ф. Дюжикова, С.С. Осадця, В.В. Ковальова, О.С. Світличної, Ю.А. Сплетухова, Н.М. Сташкевич, Н.В. Ткаченко, Т.А. Федорової,

Ю.Г. Фоміна та ін. Однак невирішеними залишаються питання формування системи управління фінансами страхових компаній.

Постановка завдання. Метою дослідження є формування комплексної системи управління фінансами страхових компаній та аналіз її складників.

Виклад основного матеріалу дослідження. У кінці XIX – на початку XX ст. Ф.У. Тейлор, Ф. Гілберт, Л. Гілберт, Г. Гант зробили перші спроби наукового обґрунтування у сфері менеджменту, що стало підґрунтям для формування основ управління [1; 2]. Була встановлена велика кількість принципів, методів дослідження загальної системи управління, проте специфіка управління фінансами дослідженню не підлягала. Необхідно зауважити, що А. Файоль уперше виділив у діяльності суб'єкта господарювання, у тому числі у сфері фінансів, спеціальні методи, такі як планування й організація [3]. Перші наукові праці з фінансового менеджменту з'явилися у провідних англійських країнах на початку 60-х років XX ст. Вважаємо за доцільне зазначити, що фінансовий менеджмент і управління фінансами в англійській

мові, по суті, є синонімами і науково-дослідна література в розрізі цих двох понять має абсолютно однаковий зміст. Але в науковому доробку українських і російських науковців сформувалася інша думка з приводу визначення вищенаведених понять. Більшість науковців вважає, що поняття

«управління фінансами» застосовується на рівні держави або галузі, а на рівні підприємства більш звичним є поняття «фінансовий менеджмент». Проте не всі науковці підтримують таку думку. Так, В.М. Шелудько зазначає, що система управління фінансами включає прийняття фінансових

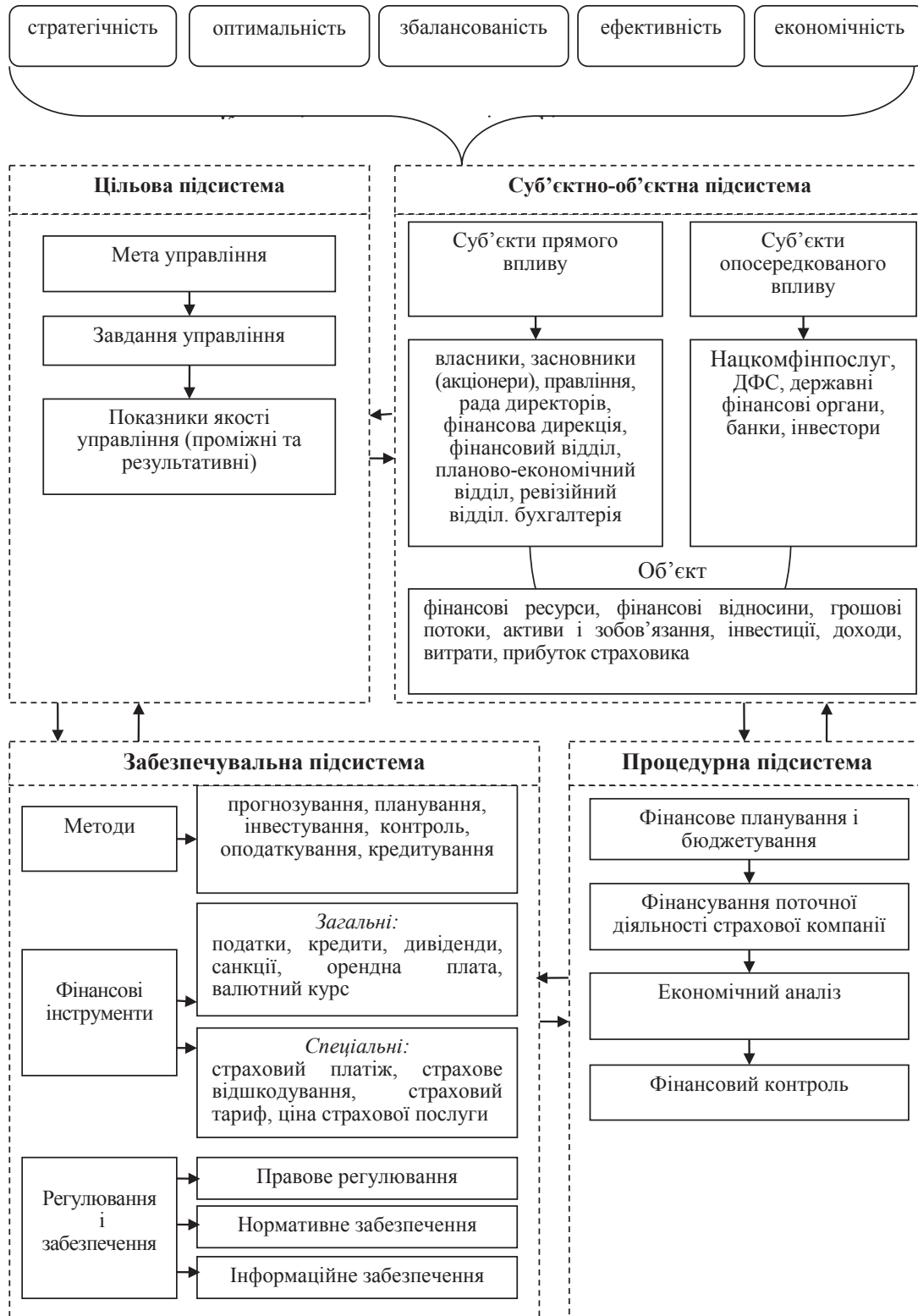


Рис. 1. Система управління фінансами страхових компаній

Джерело: розроблено автором

рішень щодо управління фінансовими ресурсами підприємства, а також фінансовими відносинами, які виникають у процесі руху фінансових ресурсів [15, с. 9]. Н.Ю. Фіщук та А.А. Голишевська відзначають, що процес управління фінансами є процесом зміни функцій, за допомогою яких суб'єкт господарського управління впливає на об'єкт – фінансові потоки для їх оптимізації та отримання кінцевого результату виробництва [14, с. 289]. В.А. Панков та Г.В. Тельнова встановили, що управління фінансами являє собою процес впливу на фінансові відносини для їх зміни відповідно до пріоритетних напрямів діяльності суб'єкта господарювання, у тому числі через застосування фінансового менеджменту [8, с. 276].

Управління фінансами страхової компанії як функціональна система має своє цільове призначення, внутрішню місію, яка полягає у забезпеченні фінансовими ресурсами поточної та інвестиційної діяльності, розвитку страхового бізнесу. Процес формування системи управління фінансами страхової компанії визначається низкою умов.

По-перше, вона залежить від організаційно-правової форми функціонування і від особливостей галузі, у якій вона функціонує.

По-друге, вона повинна враховувати такі важливі показники, як рівень інфляції, вартість використання позикового капіталу, купівельну спроможність страхувальників та ін. Система управління фінансами страхової організації, сформована з урахуванням особливостей страхової галузі, представлена на рис. 1.

Основною умовою ефективного функціонування системи управління фінансами страхової компанії є принципи. Принципи, які є базисом для побудови системи управління фінансами страховика, мають бути узгоджені, взаємопов'язані та пропорційні. Т.Ф. Єфремова визначає систему як сукупність принципів, що є основою будь-якого навчання, світогляду [5].

Поняття «принцип» походить від латинського слова *principium* та означає «початок, основа». О.С. Мельничук трактує термін «принцип» як те, що покладено в основу певної теорії науки, внутрішнє переконання людини, основне правило поведінки [10]. Тлумачний словник за редакцією В.І. Даля дає визначення поняттю «принцип» як науковий чи моральний початок, основу, правило, від якого не відхиляються [12]. Відповідно до проведеного дослідження, принцип управління фінансами страховика можна визначити як основу, що виражає сутність і внутрішню узгодженість структурних компонентів фінансової системи страхової компанії. Принцип виступає центральним поняттям, оскільки він покладений в основу всієї системи управління фінансами страховика.

Слід зазначити, що дослідження принципів управління фінансами страховика знаходяться у процесі становлення. Перші спроби встановлення принципів управління фінансовими ресурсами страхових компаній зробили О.С. Світлична та Н.М. Сташкевич [9], проте дослідники не дають роз'яснення сутності цих принципів. У науковій літературі мають місце різні види та класифікації

Таблиця 1

Загальні та спеціальні принципи управління фінансами страхових компаній

Загальні принципи управління фінансами	
І.О. Бланк	1) інтегрованість із загальною системою управління підприємством; 2) комплексний характер формування управлінських рішень; 3) високий динамізм управління; 4) багатоваріантність підходів до розроблення окремих управлінських рішень; 5) орієнтованість на стратегічні цілі розвитку підприємства
В.В. Ковальов	1) принцип економічної ефективності; 2) принцип фінансового контролю; 3) принцип фінансового стимулювання (заохочення/ покарання); 4) принцип матеріальної відповідальності
Т.В. Момот	1) принцип системності; 2) принцип цільової спрямованості; 3) принцип диверсифікованості інвестування; 4) принцип стратегічної орієнтованості
Спеціальні принципи управління фінансами	
1) принцип стратегічності – формування перспектив розвитку діяльності страхової організації; 2) принцип оптимальності – забезпечення оптимальності структури джерел фінансування страхової компанії та їх ефективного функціонування; 3) принцип збалансованості – забезпечення відповідності обсягів залучених фінансових ресурсів та сформованих активів страховика; 4) принцип ефективності – ефективне використання фінансових ресурсів у процесі господарської діяльності страхової компанії; 5) принцип економічності – забезпечення мінімізації витрат щодо формування фінансових ресурсів та фінансування діяльності страховика з різних джерел	

Джерело: узагальнено на основі [4; 7; 13; 9]

принципів управління фінансами суб'єктів господарювання. Всі принципи управління фінансами суб'єктів господарювання, наведені в табл. 1, можуть виступати базисом для страхових компаній.

Окрема страхова компанія може вибрати довільний набір принципів управління фінансами суб'єктів господарювання, обґрунтовуючи критерії їх класифікації та узгоджуючи зі стратегічною метою компанії на страховому ринку. Проте нерідко загальні принципи управління фінансами, що застосовуються для всіх суб'єктів господарювання й є універсальними, неспроможні виразити сутність і внутрішню узгодженість структурних компонентів фінансової системи страхової компанії. Саме тому в табл. 1 було встановлено й обґрунтовано спеціальні принципи управління фінансами, що співвідносяться зі страховою галуззю.

Успішна реалізація та впровадження запропонованих принципів системи управління фінансами страхових компаній сприятиме її якісному впровадженню у цілому та виступає передумовою для розвитку кожного окремого складника системи.

Відповідно до рис. 1, було сформовано чотири взаємопов'язані підсистеми системи управління фінансами страхової компанії:

- 1) цільова;
- 2) об'єктно-суб'єктна;

- 3) забезпечувальна;
- 4) процедурна.

Цільова підсистема передбачає формування мети управління фінансами страховика. Під метою управління слід розуміти максимізацію вартості страхової компанії, що передбачає зростання обсягів страхових операцій за допустимої величини страхових ризиків та отримання довгострокового прибутку, як наслідок, підвищення ринкової вартості акцій компанії і стабільність виплат дивідендів. Тобто управління фінансами має забезпечувати реалізацію страхового інтересу страховика. Забезпечення мети управління передбачає встановлення та виконання відповідних завдань. Проте завдання управління фінансами страховика істотно відрізняються за напрямками його діяльності, тому їх сформовано диференційовано в розрізі операційної, інвестиційної та страхової діяльності. Це також передбачає диференціацію проміжних та результативних показників (рис. 2).

Встановивши та виконавши поставлені завдання у розрізі операційної, інвестиційної та фінансової діяльності, страхові компанії можуть сформувати оптимальні проміжні та результативні показники, що забезпечить досягнення основної мети управління.

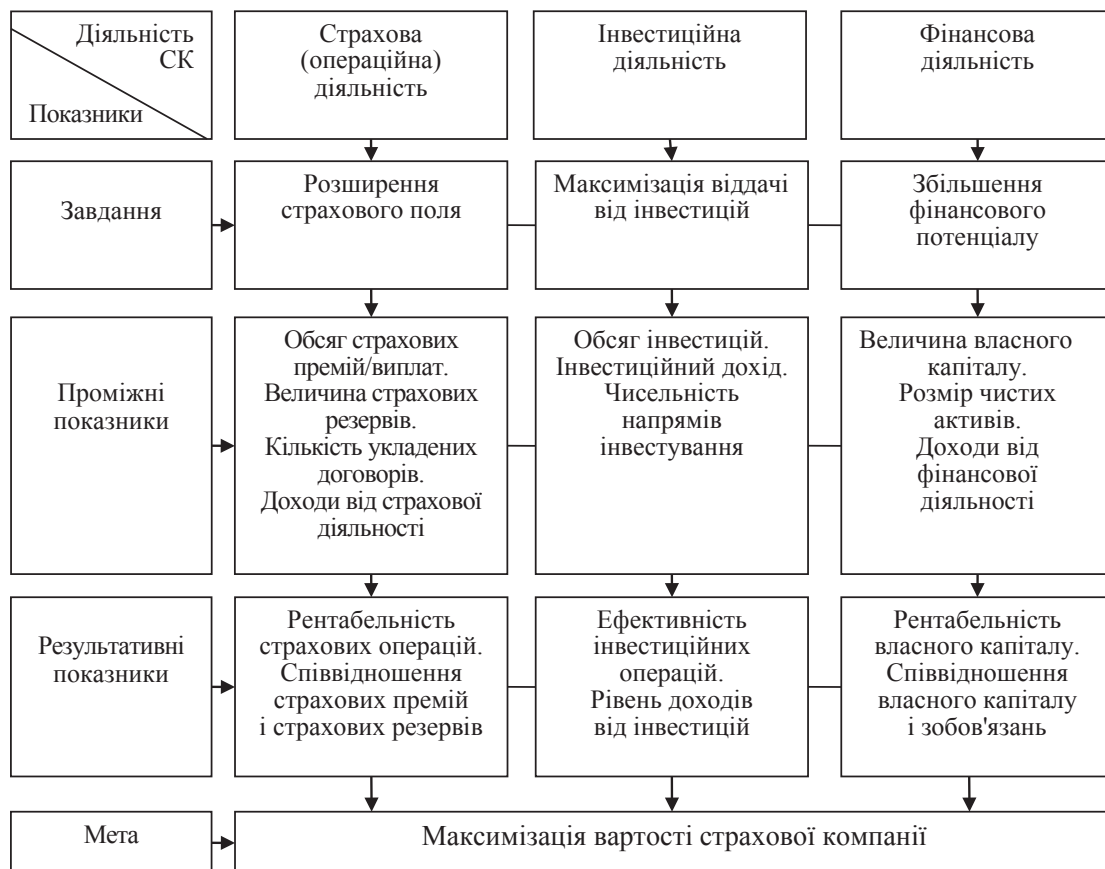


Рис. 2. Цільовий складник системи управління фінансами

Джерело: розроблено автором

У загальній структурі системи управління об'єктно-суб'єктна підсистема відповідає за елементи управління, на які спрямовані управлінські дії. Правильне визначення об'єкта управління страхової компанії має надважливе завдання, адже саме на нього спрямований управлінський вплив, який здійснює суб'єкт. Невірне визначення об'єкта може призвести до розбалансування всієї системи управління та, як наслідок, до втрати змісту управління, тому, проаналізувавши діяльність страхових компаній, об'єкт управління фінансами диференційований за такими видами: фінансові ресурси, фінансові відносини, грошові потоки, активи і зобов'язання, інвестиції, доходи, витрати, прибуток страховика.

Фінансові ресурси страхових компаній – це кошти, що перебувають в їх розпорядженні і спрямовуються на виконання страхових зобов'язань, створення резервів, інвестування, розвиток діяльності. Як об'єкт управління у своїй структурі фінансові ресурси мають два складники: власний та залучений капітал. У силу специфіки діяльності компаній залучений капітал значно перевищує власний.

Фінансові відносини страхових компаній як частина грошових відносин, що пов'язана з формуванням, розподілом використання грошових фондів для забезпечення ефективної страхової діяльності компаній, є часткою об'єкта управління.

Грошові потоки являють собою сукупність надходжень та витрат, розподілених у часовому проміжку, які формує страхова компанія у процесі своєї діяльності.

Активи страхової компанії є засобами, що необхідні їй для повноцінного функціонування, тобто здійснення страхової діяльності. Своєю чергою, зобов'язання страховика – це заборгованість, що виникла в результаті його діяльності.

Доходи та витрати страхових компаній формують сукупність різних видів надходжень/витрат та залежать від видів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності. Прибуток страхової компанії є фінансовим результатом усіх видів її діяльності за певний звітний період, тобто вартісною оцінкою підсумків господарської діяльності страховика.

Уточнивши об'єкт управління, у структурі об'єктно-суб'єктної підсистеми системи управління фінансами страхових компаній виділено два типи суб'єктів управління:

– суб'єкти прямого впливу – фізичні особи, які здійснюють безпосередній вплив на об'єкт управління та функціонують у межах конкретної страхової компанії. До них віднесено: власників, засновників-акціонерів, правління, раду директорів, наглядову раду, фінансову дирекцію, фінансовий відділ, планово-економічний відділ, ревізійний відділ та бухгалтерію страхової компанії;

– суб'єкти опосередкованого впливу – юридичні та фізичні особи, які здійснюють вплив на об'єкт управління через функції, надані державою повноваження, інтереси, стимулювання та функціонують незалежно від конкретної страхової компанії. Основними суб'єктами опосередкованого впливу управління фінансами страхових компаній, на нашу думку, є: Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг, Державна фіскальна служба України, державні фінансові органи, банки, інвестори.

Забезпечувальна підсистема включає складники, за допомогою яких реалізується управлінський вплив на фінанси страхових компаній, зокрема методи, фінансові інструменти регулювання і забезпечення.

Під методами управління фінансами страхових компаній ми розуміємо сукупність способів та прийомів, за допомогою яких суб'єкти впливають на об'єкт управління. Як методи виділено:

1) прогнозування – це метод дослідження розвитку фінансів страхових компаній та розроблення шляхів поліпшення системи управління, що забезпечить конкурентний фінансовий стан компанії на ринку. Прогнозування у системі є одним із найважливіших методів управління фінансами страхової компанії, оскільки страховик бере на себе зобов'язання захисту від ризикових подій, які не відомо, чи будуть реалізовані. Прогнозування забезпечує основу діяльності страхових компаній, воно закладене в основу формування страхового тарифу та ціни на страхові послуги. Від ефективного прогнозу залежать величина страхових премій та страхових виплат і, як наслідок, прибутковість або збитковість діяльності компанії;

2) планування – це метод визначення обсягу надходжень фінансових ресурсів страхових компаній і їх розподіл у плановому періоді. Планування як метод управління фінансами страховика є похідним від прогнозування. У його основу закладений більш точний та детальний розрахунок обсягу надходжень та витрат, зокрема від страхової, інвестиційної та фінансової діяльності страхової компанії;

3) інвестування – метод, що означає процес спрямування тимчасово вільних грошових коштів страховою компанією в основні фонди, нематеріальні активи, цінні папери, банківські депозити для отримання інвестиційного доходу у вигляді відсотків, дивідендів, корпоративних прав та забезпечення безперервної операційної діяльності. З позиції інвестиційного потенціалу найбільше значення для страховика має залучений капітал, частка якого значно перевищує власний, тому страхові компанії є найважливішим інвестиційним інститутом у суспільстві. Значимість інвестування як методу управління фінансами страхових організацій указує на необхідність формування ефективної системи управління;

4) контроль – метод, що означає перевірку правильності розрахунку основних складників страхового процесу, що впливають на фінансовий стан компанії, таких як ціна страхової послуги, страховий тариф, страхова премія та ін., безпосередню фінансову діяльність страховика та результати її діяльності. Контроль як один із методів системи управління покликаний забезпечувати ефективність діяльності страхових компаній на всіх етапах її роботи починаючи з достовірності складання прогнозних даних рівня надходжень страхових премій та закінчуючи перевіркою достовірності сформованих фінансових результатів;

5) оподаткування – сукупність форм та методів спрямування частини доходу від здійснення господарської діяльності страховика до бюджету. Відповідно до специфіки діяльності страхових компаній, згідно з Податковим кодексом України, до них застосовуються особливі умови оподаткування. Зокрема, зменшується податковий тиск у частині податку на прибуток для компаній, що страхують життя; здійснюється поділ об'єктів оподаткування страховика: прибуток від страхової і нестрахової діяльності страховика та дохід від страхової діяльності, для оподаткування якого застосовуються різні ставки, та ін.;

6) кредитування – метод, що означає процес, пов'язаний з акумуляцією фінансових ресурсів страховою компанією на умовах строковості, платності та поверненості. Необхідно зазначити, що, згідно із законодавчими актами, страхові компанії не можуть мати у своєму розпорядженні велику кількість кредитних ресурсів, тому кредитування займає незначну питому вагу в розрізі позикового капіталу страховика або ж узагалі відсутнє.

Реалізація вищенаведених методів управління фінансами страхових компаній здійснюється за допомогою фінансових інструментів, які нами згрупувано за двома напрямками:

– загальні фінансові інструменти – податки, кредити, дивіденди, санкції, орендна плата, валютний курс – мають непрямий вплив на господарську діяльність страховика в частині фінансів та є загальними для всіх суб'єктів господарювання;

– спеціальні фінансові інструменти – страховий платіж, страхове відшкодування, страховий тариф, ціна страхової послуги – формують та регулюють господарську діяльність страховика в частині фінансів та застосовуються лише у сфері страхування. Вважаємо за доцільне розглянути кожний елемент окремо.

Страховий платіж характеризує величину коштів, одержаних страховиком за договорами страхування та перестрахування, своєю чергою, страхове відшкодування – фактично сплачені компанією кошти по страхових випадках. Ці показники визначаються у цілому по компанії і за окремими видами страхування.

Страховий тариф виступає ставкою страхового внеску з одиниці страхової суми за визначений період страхування (зазвичай за одиницю страхової суми приймається 100 грн.) [11, с. 43]. Страховий тариф покладений в основу формування ціни страхової послуги, яка є платою за надання страхового захисту.

Третій складник забезпечувальної підсистеми сформований у розрізі регулювання та забезпечення системи управління фінансами страхових компаній. До неї включено: правове забезпечення, нормативне регулювання та інформаційне забезпечення.

Правове регулювання, зокрема в частині управління фінансами, реалізується переважно через формування законодавчої і нормативної бази щодо здійснення регламентації страхової діяльності. Цей вид регулювання має місце на міжнародному та національному рівнях та включає: кодекси і стандарти на міжнародному рівні, законодавчі акти провідних країн світу, закони України, розпорядчі документи КМУ, нормативно-правові акти та інші документи, прийняті Нацкомфінпослуг. Нормативне забезпечення передбачає у своєму складі норми, нормативи, встановлені тарифні ставки, методичні вказівки, роз'яснення, надані органами виконавчої влади.

Інформаційне забезпечення у системі управління фінансами є запорукою прийняття оптимальних управлінських рішень, спрямованих на зменшення витрат фінансових ресурсів, зростання прибутку та ринкової вартості організації. Воно формується на основі організаційно-розпорядчих документів страхової компанії та безпосередньо залежить від сучасних технологічних систем.

Процедурна підсистема системи управління фінансами страхової компанії, на нашу думку, передбачає низку взаємоузгоджених етапів:

1. Фінансове планування та бюджетування було охарактеризоване нами вище з позиції методів управління. Як метод фінансове планування та бюджетування виступають початковим етапом процедурної підсистеми. Вважаємо за доцільне вказати, що в силу специфіки діяльності страхових компаній перший етап процедурного складника є найвідповідальнішим, оскільки саме він формує майбутній фінансовий результат. Ризикова сфера діяльності страховика передбачає надання захисту страхувальникам на умовах внесення страхових платежів. Проте своєчасна сплата платежів не може гарантувати страховику беззбиткової діяльності, якщо в компанії не закладений план та не сформований бюджет рівня страхових платежів та страхового відшкодування, надходження інвестиційного доходу відповідно до термінів виплат страхових сум (відповідно до договорів страхування життя). Велика кількість високоризикових договорів, прийнятих на страхування, також

може призвести до збитковості діяльності страхових компаній, тому плануванню та бюджетуванню відводиться важливе місце в системі управління фінансами страховика.

2. Фінансування поточної діяльності страхових компаній полягає в організації безперервного фінансового забезпечення функціонування компанії для виконання умов цільової підсистеми системи управління фінансами. Фінансова робота, що забезпечує поточну діяльність, передбачає визначення необхідних фінансових ресурсів для забезпечення виконання встановлених планів та здійснення контролю над їх цільовим використанням. Надходження фінансових ресурсів здійснюється за рахунок вхідних та вихідних фінансових потоків. Основними вхідними фінансовими потоками страховика є: вкладення у статутний капітал, страхові премії, дохід від інвестування, дохід від перестраховування, дохід від фінансових операцій. Основними вихідними фінансовими потоками виступають: значні витрати на маркетинг, фінансування операційної діяльності (виплата відшкодувань), винагорода посередників, витрати на ведення договорів, витрати з перестраховування, оплата праці працівників страхової компанії, інвестиційні вкладення, відрахування у резерви.

3. Економічний аналіз як спосіб накопичення, трансформації та використання інформації для страхових компаній має на меті: оцінити поточний та перспективний стан компанії; проаналізувати її фінансові результати та ефективність діяльності; виявити тимчасово вільні невикористані кошти та доцільність їх інвестування; оцінити темп розвитку та позиції компанії на страховому ринку. У системі управління фінансами фінансово-економічний аналіз займає чільне місце, оскільки передбачає виявлення слабких місць у фінансовій структурі. Можливість поліпшення виявлених недоліків сприяє ефективності функціонування системи.

4. Фінансовий контроль ми докладно описали в методах системи управління. Варто зауважити, що контроль як етап процедурного складника можуть здійснювати як суб'єкти прямого, так і опосередкованого впливу на систему управління фінансами страхових компаній, що впливатиме на мету та зміст контролю. Суб'єкти прямого впливу фінансовий контроль здійснюють для виявлення диспропорцій у структурі та обсягах фінансових надходжень, забезпечення прибутковості та поліпшення фінансових результатів, тоді як суб'єкти опосередкованого впливу здійснюють контроль, що покликаний забезпечувати законність, фінансову дисципліну, дотримання умов платоспроможності, захист прав споживачів страхових послуг у процесі мобілізації, розподілу і використання фінансових ресурсів компанії. Хоча мета першого та другого суб'єктів конт-

ролю значно відрізняється, її реалізація відіграє важливу роль у формуванні системи управління фінансами страхових компаній.

Структура системи управління фінансами страхових компаній потребує встановлення зв'язків між підсистемами сформованої системи. На нашу думку, цільова, суб'єктно-об'єктна, забезпечувальна та процедурна підсистеми мають рівноцінне значення, тому зв'язки в системі гармонізовані. Кожний складник містить низку характеристик та несе у своїй структурі характерний зміст управління, який дав змогу сформулювати систему управління фінансами.

Висновки з проведеного дослідження. За результатами дослідження було узагальнено поняття «управління фінансами» та визначено необхідність його ефективного функціонування на рівні страхових компаній. Запропоновано сформувати систему управління фінансами страхових компаній, розмежувавши її складники на чотири взаємопов'язані підсистеми: цільову, об'єктно-суб'єктну, забезпечувальну та процедурну. Кожну із запропонованих підсистем проаналізовано в розрізі функціонування страхових компаній.

Встановлено й обґрунтовано спеціальні принципи (стратегічності, оптимальності, збалансованості, ефективності, економічності) управління фінансами страховика. Реалізація запропонованих принципів сприятиме ефективному впровадженню системи управління фінансами страхових компаній та виступатиме передумовою для розвитку кожного окремого складника системи.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Frank B. Gilbreth, Primer of Scientific Management. New York: Van Nostrand, 1912. URL: <https://archive.org/stream/primerofscientif00gilb#page/2/mode/2up>.
2. Frederick W. Taylor, Principles of Scientific Management. New York: Harper&Row, 1911. URL: <https://archive.org/details/principlesofscie00taylrich>.
3. Henri Fayol, industrial and General Administration, trans. J. Coubrough. Geneva: International Management institute, 1930. URL: <http://www.worldcat.org/title/industrial-and-general-administration/oclc/2867850>.
4. Бланк И.А. Основы финансового менеджмента. М.: Омега-Л, 2011. 592 с.
5. Ефремова Т.Ф. Новый словарь русского языка. Толково-словообразовательный. М.: Русский язык, 2000.
6. Кириченко Т.В. финансовый менеджмент как наука и искусство эволюция теории финансового менеджмента. Российское предпринимательство. URL: <https://cyberleninka.ru/article/v/evolyutsiya-teorii-finansovogo-menedzhmenta>.
7. Ковалев В.В. Курс финансового менеджмента: учебник. М.: Проспект, 2008. 448 с.
8. Панков В.А., Тельнова Г.В. Развитие дефиниций «управління фінансами підприємства» та «фінан-

совий менеджмент». Научный вестник ДГМА. 2012. № 2(10Е). С. 272-278. URL: [http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/%E2%84%962\(10%D0%95\)_2012/article/12PVAEFM.pdf](http://www.dgma.donetsk.ua/science_public/science_vesnik/%E2%84%962(10%D0%95)_2012/article/12PVAEFM.pdf).

9. Світлична О.С., Сташкевич Н.М. Управління фінансами страхових організацій: навч. посіб. Одеса: Атлант, 2015. 258 с.

10. Словник іншомовних слів / за ред. О.С. Мельничук. К., 1974. С. 547.

11. Ткаченко Н.В. Страхування: навч. посіб. К.: Ліра К, 2007. 376 с. URL: <http://base.dnsgb.com.ua/files/book/strahuvannya.pdf>.

12. Даль В.И. Толковый словарь живого великорусского языка. Т. 3. М.: Гос. изд-во иностр. и нац. слов., 1955. 431 с.

13. Фінансовий менеджмент / Т.В. Момот, В.О. Безугла, Ю.О. Тараруєв та ін.; за ред. Т.В. Момот. К.: Центр учбової літератури, 2011. С. 15.

14. Фіщук Н.Ю., Голишевська А.А. Фінансовий менеджмент як невід'ємний елемент управлінського інструментарію. Економічний простір. 2011. № 47. С. 288-292.

15. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент: підручник. К.: Знання, 2013. 375 с.